

Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
MACIEJ SZPUNAR
prezentate la 20 aprilie 2016¹

Cauza C-135/15

**Republica Elenă
împotriva
Grigorios Nikiforidis**

[cerere de decizie preliminară formulată de Bundesarbeitsgericht (Germania)]

„Trimitere preliminară — Cooperare judiciară în materie civilă — Legea aplicabilă contractului de muncă — Regulamentul (CE) nr. 593/2008 (Roma I) — Articolul 28 — Domeniu de aplicare *ratione temporis* — Articolul 9 alineatul (3) — Norme străine de aplicare imediată — Legislație a unui stat membru care reduce remunerația lucrătorilor din sectorul public ca urmare a crizei financiare”

Introducere

1. Problematika normelor străine de aplicare imediată se numără printre chestiunile care inspiră de mulți ani doctrina juridică în materie de drept internațional privat în aproape întreaga lume. Este dificil chiar să se cunoască numărul monografiilor și al altor studii științifice dedicate acestui subiect. În același timp, numărul de cauze judiciare – inclusiv procedurile de arbitraj – în care s-a făcut referire directă la această problemă este relativ redus.

2. La 19 iunie 1980, statele membre ale – la acea dată – Comunității Economice Europene au semnat Convenția de la Roma privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale². Articolul 7 alineatul (1) din aceasta – referitor la normele imperative străine – a reprezentat nu numai o dispoziție inovatoare, ci și cea care a suscitat cele mai vii controverse.

3. Convenția a intrat în vigoare la 1 aprilie 1991. La 1 august 2004, a intrat în vigoare Protocolul nr. 1, în temeiul căruia Curții de Justiție i-a fost atribuită competența de a interpreta dispozițiile acestei convenții.

4. Prezenta cauză constituie pentru Curte ocazia de a clarifica unele dintre îndoielile legate de problematica normelor străine de aplicare imediată în contextul dispoziției care a înlocuit articolul 7 alineatul (1) din Convenția de la Roma, și anume articolul 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I. Această temă, care constituie încă o sursă vie de dezbateri în doctrina dreptului internațional privat, apare pe rolul Curții numai la 36 de ani de la semnarea Convenției de la Roma. Ceea ce amintește, așadar, dictonul „mai bine mai târziu decât niciodată”!

1 — Limba originală: polona.

2 — JO L 266, p. 1, denumită în continuare „Convenția de la Roma”.

Cadrul normativ

Convenția de la Roma

5. Articolul 7 din Convenția de la Roma, intitulat „Normele imperative”, prevede:

„(1) La aplicarea, în temeiul prezentei convenții, a legii unei anumite țări, pot fi recunoscute efectele normelor imperative ale legii altei țări cu care situația prezintă o legătură strânsă dacă și în măsura în care, în temeiul dreptului acestei din urmă țări, normele respective trebuie aplicate indiferent care este legea aplicabilă contractului. Pentru a se decide dacă pot fi recunoscute efectele acestor norme imperative, se va ține cont de natura acestora, de scopul acestora, precum și de consecințele care decurg din aplicarea sau neaplicarea lor.

(2) Nicio dispoziție din prezenta convenție nu poate limita aplicarea normelor legii instanței în cazul în care aceste norme sunt imperative indiferent care este legea aplicabilă, în rest, contractului.”

6. Potrivit articolului 22 alineatul (1) litera (a) din Convenția de la Roma, orice stat contractant poate, la momentul semnării, al ratificării, al acceptării sau al aprobării, să își rezerve dreptul de a nu aplica dispozițiile articolului 7 alineatul (1).

7. Convenția de la Roma a fost înlocuită de Regulamentul (CE) nr. 593/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 iunie 2008 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale (Roma I)³.

Dreptul Uniunii

8. Articolul 9 din Regulamentul Roma I, intitulat „Norme de aplicare imediată”, prevede:

„(1) Normele de aplicare imediată sunt norme a căror respectare este privită drept esențială de către o anumită țară pentru salvagardarea intereselor sale publice, precum organizarea politică, socială sau economică, în asemenea măsură încât aceste norme sunt aplicabile oricărei situații care intră în domeniul lor de aplicare, indiferent de legea aplicabilă contractului în temeiul prezentului regulament.

(2) Prezentul regulament nu restrânge aplicarea normelor de aplicare imediată din legea instanței sesizate.

(3) Este posibilă aplicarea normelor de aplicare imediată cuprinse în legea țării în care obligațiile care rezultă din contract trebuie să fie sau au fost executate, în măsura în care aceste norme de aplicare imediată antrenează nelegalitatea executării contractului. Pentru a decide dacă aceste dispoziții să fie puse în aplicare, se ține cont de natura și de obiectul acestora, precum și de consecințele aplicării sau neaplicării lor.”

9. Articolul 28 din Regulamentul Roma I, intitulat „Aplicarea în timp”, prevede:

„Prezentul regulament se aplică contractelor încheiate începând cu 17 decembrie 2009”.

3 — JO L 177, p. 6, rectificare în JO 2009, L 309, p. 87, denumit în continuare „Regulamentul Roma I”.

Dreptul german

10. Articolul 34 din Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (EGBGB) (Legea de instituire a Codului civil), abrogată de la 17 decembrie 2009, prevedea:

„Această subsecțiune nu aduce atingere aplicării normelor dreptului german în cazul în care aceste norme sunt imperative indiferent care este legea aplicabilă, în rest, contractului.”

11. În lumina jurisprudenței și a doctrinei juridice germane, această dispoziție nu excludea aplicarea normelor de aplicare imediată ale unui stat terț sau cel puțin luarea în considerare a unor astfel de dispoziții cu titlu de elemente de fapt în cadrul aplicării dispozițiilor legii incidente care conțin norme care necesită completări („ausfüllungsbedürftige Rechtsnormen”).

12. Articolul 241 alineatul 2 din Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) (Codul civil german) prevede:

„Raportul obligațional poate impune ca fiecare parte să respecte drepturile, bunurile juridice și interesele celeilalte părți.”

Procedura principală

13. Reclamantul din cauza principală, Grigorios Nikiforidis, este profesor la o școală primară administrată de Republica Elenă, situată în Germania, la Nürnberg.

14. La începutul anului 2010, în contextul crizei datoriei publice, Parlamentul elen a adoptat Legile nr. 3833/2010 și nr. 3845/2010⁴ în scopul reducerii cheltuielilor publice. Aceste legi au redus remunerația lucrătorilor din sectorul public, inclusiv a profesorilor angajați la școli publice.

15. În temeiul legilor menționate, Republica Elenă a redus remunerația domnului G. Nikiforidis.

16. Grigorios Nikiforidis a formulat o acțiune la instanțele germane împotriva angajatorului său, Republica Elenă, reprezentată de Ministerul Educației și Cultelor, cu privire la stabilirea remunerației sale pentru munca prestată în perioada octombrie 2010-decembrie 2012.

17. Prin hotărârea din 30 martie 2012, Arbeitsgericht Nürnberg (Tribunalul pentru Litigii de Muncă din Nürnberg) a respins cererea, invocând imunitatea statului elen. Prin hotărârea din 25 septembrie 2013, Landesarbeitsgericht Nürnberg (Tribunalul Superior pentru Litigii de Muncă din Nürnberg) a anulat decizia menționată și a dat câștig de cauză domnului G. Nikiforidis. Republica Elenă a atacat cu recurs hotărârea Landesarbeitsgericht la Bundesarbeitsgericht (Curtea Federală pentru Litigii de Muncă).

18. În cadrul procedurii de recurs, Bundesarbeitsgericht (Curtea Federală pentru Litigii de Muncă) a stabilit că raportul de muncă dintre părți este de drept privat și nu intră sub incidența imunității statului elen. A confirmat și competența instanțelor germane în temeiul articolului 18 alineatul (1) și al articolului 19 punctul 2 litera (a) din Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie civilă și comercială⁵.

4 — Legea nr. 3833/2010 privind măsurile urgente de depășire a crizei finanțelor publice (*Buletinul Guvernamental al Republicii Elene*, partea I, nr. 40 din 15 martie 2010) și Legea nr. 3845/2010 privind măsuri pentru aplicarea mecanismului de sprijin al economiei elene din partea statelor membre ale zonei euro și a Fondului Monetar Internațional (*Buletinul guvernamental al Republicii Elene*, partea I, nr. 65 din 6 mai 2010).

5 — JO 2001, L 12, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 3, p. 74, rectificări în JO 2007, L 174, p. 28, JO 2009, L 311, p. 35, denumit în continuare „Regulamentul Bruxelles I”.

19. În plus, Bundesarbeitsgericht (Curtea Federală pentru Litigii de Muncă) a stabilit că raportul de muncă este supus dreptului german, potrivit căruia reducerea remunerației necesită un act adițional la contractul de muncă (Änderungsvertrag) sau o reziliere-modificare (Änderungskündigung). În scopul soluționării litigiului, este, așadar, de o importanță fundamentală să se stabilească dacă, în privința raportului de muncă dintre părți, instanța de trimitere poate aplica prevederile Legilor elene nr. 3833/2010 și nr. 3845/2010 sau poate conferi efect în alt mod acestor dispoziții.

Întrebările preliminare și procedura în fața Curții

20. În aceste condiții, Bundesarbeitsgericht (Curtea Federală pentru Litigii de Muncă) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

- „1) În sensul articolului 28 din Regulamentul Roma I, acesta se aplică raporturilor de muncă exclusiv atunci când raportul juridic își are izvorul într-un contract de muncă încheiat după data de 16 decembrie 2009 sau regulamentul se aplică oricărui consens ulterior al părților contractante de a continua raportul de muncă în formă modificată sau nemodificată?
- 2) Articolul 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I exclude numai aplicarea directă a normelor de aplicare imediată cuprinse în legea unei țări terțe în care obligațiile care rezultă din contract nu trebuie să fie sau nu au fost executate sau exclude și luarea în considerare în mod indirect în legea statului care guvernează contractul?
- 3) Principiul cooperării loiale, consacrat la articolul 4 alineatul (3) TUE, are semnificație juridică în privința deciziei instanțelor naționale de a aplica normele de aplicare imediată ale unui alt stat membru în mod direct sau indirect?”

21. Cererea de decizie preliminară a fost depusă la grefa Curții la 20 martie 2015.

22. Au depus observații scrise guvernul german, guvernul elen și guvernul Regatului Unit, precum și Comisia Europeană. Aceste părți, precum și G. Nikiforidis, au participat la ședința care a avut loc la 1 februarie 2016.

Analiză

23. În prezenta cerere de decizie preliminară, instanța germană federală pentru litigii de muncă ridică mai multe probleme legate de chestiunea normelor străine de aplicare imediată. Această problemă este cunoscută în dreptul internațional privat și face de asemenea obiectul a numeroase controverse – în principal – doctrinale.

24. Dificultățile în abordarea problematicii referitoare la aceste dispoziții provin în mare măsură din faptul că aceasta a fost reglementată diferit în Convenția de la Roma, în dreptul internațional privat al statelor membre și în Regulamentul Roma I.

25. Spre deosebire de articolul 7 alineatul (1) din Convenția de la Roma, articolul 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I conferă efect normelor străine în condiții riguroase. Acest efect este rezervat dispozițiilor țării în care obligațiile care rezultă din contract trebuie să fie sau au fost executate. În plus, este posibil să se confere efect unor astfel de norme numai în măsura în care acestea antrenează nelegalitatea executării contractului. În opinia instanței de trimitere, prima condiție nu este îndeplinită în prezenta cauză. Instanța de trimitere nu s-a pronunțat, în schimb, cu privire la aspectul dacă în prezenta cauză este îndeplinită cea de a doua condiție.

26. Instanța de trimitere arată că posibilitatea luării în considerare a dispozițiilor privind reducerea remunerațiilor cuprinse în Legile elene nr. 3833/2010 și nr. 3845/2010 la stabilirea obligațiilor părților la un contract de muncă supus dreptului german este de o importanță crucială pentru soluționarea litigiului. În plus, aceasta subliniază că dispozițiile menționate – care sunt de ordine publică și a căror respectare este un element esențial al protecției intereselor economice ale Greciei – constituie, fără îndoială, norme de aplicare imediată în sensul dreptului internațional privat.

27. Această instanță se întreabă însă dacă Regulamentul Roma I se aplică *ratione temporis* în ceea ce privește stabilirea legii care guvernează un raport juridic izvorât dintr-un contract de muncă încheiat anterior datei de 17 decembrie 2009⁶ (prima întrebare preliminară).

28. În continuare, instanța de trimitere ridică problema dacă, în cazul în care se stabilește că Regulamentul Roma I este aplicabil *ratione temporis* în prezenta procedură, articolul 9 alineatul (3) din regulamentul menționat exclude practica de până acum a instanțelor germane care constă nu în aplicarea directă, ci numai în luarea în considerare în mod indirect a normelor străine, în cadrul aplicării legii care guvernează contractul (a doua întrebare preliminară).

29. În plus, instanța de trimitere ridică problema dacă în decizia de a lua în considerare normele de aplicare imediată ale altui stat membru are semnificație juridică principiul cooperării loiale consacrat la articolul 4 alineatul (3) TUE (a treia întrebare preliminară).

30. În continuare, vom examina pe rând aceste întrebări.

Domeniul de aplicare ratione temporis al Regulamentului Roma I (prima întrebare preliminară)

31. Prin intermediul întrebării referitoare la domeniul de aplicare *ratione temporis* al Regulamentului Roma I, instanța de trimitere urmărește să afle dacă în prezentul litigiu, referitor la un contract de muncă încheiat anterior datei de 17 decembrie 2009, trebuie aplicate dispozițiile regulamentulului menționat sau dispozițiile anterioare, obligatorii înainte de intrarea în vigoare a acestuia.

32. Ținem să subliniem că legiuitorul a reglementat expres domeniul de aplicare temporal al Regulamentului Roma I în ceea ce privește raporturile juridice deja existente, prevăzând la articolul 28 că regulamentul se aplică „contractelor încheiate după 17 decembrie 2009”⁷.

33. Adoptarea de către legiuitor a unei reglementări tranzitorii clare exclude posibilitatea de a recurge la principii generale, în special la principiul aplicării imediate a legii noi în privința efectelor viitoare ale unor situații născute sub imperiul legii vechi⁸.

34. Prin derogare de la principiul general menționat, soluția prevăzută la articolul 28 „îngheață” regimul juridic care guvernează un contract determinat la data încheierii sale⁹.

35. În vederea interpretării articolului 28, trebuie să se analizeze mai întâi dacă, legând domeniul de aplicare al Regulamentului Roma I de încheierea contractului, această dispoziție introduce noțiunea „încheierea contractului” ca noțiune autonomă de drept al Uniunii sau face trimitere la dispozițiile naționale pertinente.

6 — Articolul 28 din regulamentul menționat prevede că acesta se aplică contractelor încheiate începând cu 17 decembrie 2009.

7 — Normă similară prevăzută la articolul 17 din Convenția de la Roma.

8 — A se vedea Hotărârile Licata/Comitetul Economic și Social (270/84, EU:C:1986:304, punctul 31), Pokrzeptowicz-Meyer (C-162/00, EU:C:2002:57, punctul 50) și Bruno și alții (C-395/08 și C-396/08, EU:C:2010:329, punctul 53).

9 — Conform principiului aplicării imediate, normele noi ar fi aplicabile efectelor juridice viitoare izvorâte dintr-un asemenea contract. A se vedea Hotărârea Pokrzeptowicz-Meyer (C-162/00, EU:C:2002:57, punctul 52).

36. Considerăm că o interpretare sistematică și teleologică a articolului 28 pledează în mod clar împotriva înțelegerii noțiunii „încheierea contractului” ca un concept autonom.

37. Este adevărat că noțiunile utilizate în actele de drept al Uniunii trebuie interpretate, în principiu, în mod autonom. Aceasta este situația și în cazul noțiunilor utilizate în normele Uniunii de drept internațional privat¹⁰.

38. Acest principiu nu este însă aplicabil, în opinia noastră, la interpretarea noțiunii „încheierea contractului” în lumina articolului 28 din Regulamentul Roma I.

39. Astfel cum au arătat în mod corect guvernul Regatului Unit și Comisia, în lumina articolului 10 din Regulamentul Roma I, legea aplicabilă în vederea stabilirii existenței și validității contractului este legea care, conform regulamentului, ar governa un anumit contract, presupunând că acesta este valid.

40. Considerăm că, pentru a stabili momentul încheierii unui contract în scopul aplicării articolului 28 din regulamentul menționat, trebuie aplicate dispozițiile legii care ar governa contractul respectiv conform regulamentului¹¹.

41. Pledează în acest sens mai întâi rațiuni practice. Încheierea contractului este indisolubil legată de sistemul de drept care guvernează un anumit contract. În dreptul Uniunii nu există dispoziții care să reglementeze problematica încheierii contractului¹². Ar fi, așadar, dificil să se creeze un concept autonom de încheiere a contractului.

42. Chiar dacă s-ar crea un astfel de concept, aplicarea sa s-ar confrunta cu importante probleme practice. Nu ar fi clar cum să se procedeze în cazul în care, în lumina conceptului autonom, contractul ar fi considerat încheiat, iar în lumina legii aplicabile contractului, acesta nu ar produce efecte. Îndoieli similare ar apărea dacă ne-am confrunta cu situația inversă.

43. Se poate imagina eventual o soluție potrivit căreia ne-am putea baza pe o interpretare autonomă a noțiunii „momentul încheierii contractului” numai cu condiția să se fi stabilit că respectivul contract a fost încheiat în mod valabil în conformitate cu legea care îl guvernează. În opinia noastră, și o asemenea soluție ar fi însă excesiv de complicată și nepractică. Astfel, nu se poate determina momentul încheierii contractului făcând abstracție de legea aplicabilă, care decide ce tip de comportament al subiecților de drept conduce la încheierea validă a contractului.

44. În favoarea soluției pe care am propus-o pledează de asemenea considerații de ordin teleologic. Prin armonizarea normelor privind conflictul de legi, legiuitorul Uniunii a urmărit printre altele consolidarea securității juridice în materie de stabilire a legii aplicabile¹³. Dacă noțiunea „încheierea contractului” în sensul articolului 28 ar fi interpretată în mod autonom, făcând abstracție de legea aplicabilă, care reglementează celelalte aspecte legate de încheierea și validitatea contractului, o astfel de soluție ar reduce, fără îndoială, previzibilitatea legii.

10 — A se vedea M. E. Ancel, „Le Règlement Rome I à l'épreuve du temps”, în *La justice civile européenne en marche*, M. Douchy – Oudot, E. Guinchard (ed.), Dalloz, 2012, p. 60.

11 — A se vedea G. P. Calliess, H. Hofmann, „Article 28, Application in Time”, în *Rome Regulations*, G. P. Calliess (ed.), ediția a doua, Wolters Kluwer, 2015, p. 438.

12 — În acest context, trebuie semnalate rezultatele lucrărilor – realizate în mediul academic – cu privire la dreptul privat european. La problematica încheierii contractului se referă, de exemplu, articolele 4:101-4:110 din proiectul „Principles of the Existing EC Contract Law (Acquis Principles)”, a se vedea „Research Group on the Existing EC Private Law (Acquis Group)”, *Principles of the Existing EC Contract Law (Acquis Principles), Contract II – General Provisions, Delivery of Goods, Package Travel and Payment Services*, Sellier, München, 2009, p. 181-221. Noțiunea de contract a fost definită în cartea a doua, articolul 1:101 din proiectul „Draft Common Frame of Reference”, a se vedea C. Von Bar, E. Clive, H. Schulte Nölke (ed.), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR) – Outline Edition* [prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on Existing EC Private Law (Acquis Group)], Sellier, München 2009, p. 181.

13 — A se vedea considerentul (6) al Regulamentului Roma I.

45. Prin urmare, nu ne îndoim că momentul încheierii contractului în sensul articolul 28 din Regulamentul Roma I trebuie determinat potrivit *legis causae*.

46. În prezenta cauză, incertitudinea cu privire la aspectul dacă contractul de muncă dintre părțile din litigiu a fost încheiat începând cu 17 decembrie 2009 și dacă, așadar, raporturile contractuale ale acestora intră în domeniul de aplicare al Regulamentului Roma I trebuie soluționată în temeiul legii aplicabile contractului respectiv. Astfel cum reiese din constatările instanței de trimitere, în prezenta cauză aceasta este legea germană.

47. Această lege stabilește printre altele dacă începând cu 17 decembrie 2009 a survenit o asemenea modificare a contractului de muncă încheiat între părțile din litigiu care să poată fi considerată drept încheierea unui nou contract. Acest contract ar fi supus astfel normelor privind conflictul de legi prevăzute de Regulamentul Roma I¹⁴.

48. Având în vedere circumstanțele descrise în ordonanța de trimitere, această ipoteză pare puțin probabilă. Raportul de muncă dintre părți s-a constituit la 16 septembrie 1996 și, de la 17 decembrie 2009 până la reducerea unilaterală a remunerației în litigiu, contractul de muncă nu a suferit modificări.

49. Am dori totuși să subliniem că soluția propusă de noi poate suscita îndoieli în ceea ce privește raporturile juridice contractuale pe termen lung. Este vorba, de exemplu, despre contracte precum contractul de locațiune sau despre contractul de muncă – ce face obiectul litigiului principal. Acest tip de raporturi juridice se pot menține chiar timp de mai multe decenii. A fost într-adevăr intenția legiuitorului Uniunii ca acest tip de raporturi juridice să fie supuse normelor anterioare privind conflictul de legi, chiar la atâția ani după intrarea în vigoare a Regulamentului Roma I?

50. Soluția privind conflictul de legi care exclude contractele existente din domeniul de aplicare al noilor prevederi și le supune ultraactivității legii anterioare este relativ frecvent întâlnită în dreptul privat și analizată în doctrină, în special în ceea ce privește efectele sale asupra obligațiilor pe termen lung. În doctrina polonă referitoare la dreptul privat tranzitoriu, dezvoltată în contextul Legii din 1964 – Dispoziții introductive la codul civil¹⁵, s-a exprimat opinia că o astfel de soluție nu poate fi aplicată în mod mecanic și în special că nu ar trebui să acopere obligațiile pe termen lung¹⁶. Potrivit opiniei prevalente în doctrina polonă contemporană, în cazul relațiilor contractuale pe termen lung, și anume al celor care presupun prestații cu caracter continuu sau periodic, ar trebui să se prefere aplicarea legii noi. O astfel de abordare permite să se evite reglementarea pentru o perioadă excesivă a unui număr prea important de raporturi juridice conform unor sisteme juridice diferite¹⁷.

51. Se pare că, având în vedere formularea explicită a articolului 28 din Regulamentul Roma I, nu este posibil să se susțină teza necesității aplicării acestui regulament în privința raporturilor juridice contractuale pe termen lung în cazul în care au luat naștere înainte de 17 decembrie 2009. Recunoașterea faptului că acest tip de raporturi juridice sunt supuse Regulamentului Roma I ar fi posibilă numai dacă modificările aduse contractului după această dată ar putea fi considerate, conform legii aplicabile, drept încheierea unui nou contract. Aprecierea aspectului dacă asemenea circumstanțe au survenit în prezenta cauză trebuie lăsată instanței de trimitere.

14 — De exemplu, guvernul Regatului Unit arată că dreptul englez stabilește o prezumție legală de continuitate a contractului de muncă, însă jurisprudența permite declararea noității unui asemenea contract în cazul unei modificări unilaterale importante a condițiilor contractuale de către angajator.

15 — Dz. U. din 1964, nr. 16, poziția 94.

16 — A se vedea J. Gwiazdomorski, „Międzyczasowe prawo prywatne”, *Nowe Prawo* 1962, nr. 6-7, p. 761.

17 — A se vedea T. Pietrzykowski, „Obowiązanie i stosowanie prawa cywilnego w czasie”, în *System prawa prywatnego*, volumul 1, *Prawo cywilne – część ogólna*, red. M. Safjan, Varșovia, CH Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN 2012, p. 769.

52. Având în vedere considerațiile ce precedă, apreciem că momentul încheierii contractului în sensul articolului 28 din Regulamentul Roma I trebuie stabilit conform legii care ar fi aplicabilă contractului respectiv dacă ar fi aplicabil regulamentul menționat.

Competența Curții de a interpreta articolul 7 alineatul (1) și articolul 22 alineatul (1) litera (a) din Convenția de la Roma

53. În cazul în care instanța de trimitere ar statua că contractul în discuție nu intră în domeniul de aplicare al Regulamentului Roma I, acesta ar fi supus sistemului de norme privind conflictul de legi stabilit de Convenția de la Roma¹⁸.

54. Este necesar să se analizeze, așadar, dacă, pentru a da instanței de trimitere un răspuns util, Curtea nu ar trebui să interpreteze articolul 7 alineatul (1) din Convenția de la Roma, care reglementa problema aplicării normelor imperative străine înainte ca această convenție să fie înlocuită de Regulamentul Roma I.

55. Deși Convenția de la Roma nu este un act de drept al Uniunii, conform articolului 1 și articolului 2 litera (a) din Primul protocol la convenția menționată, Curtea are competența să se pronunțe cu privire la interpretarea acesteia, printre altele, la cererea uneia dintre cele mai înalte instanțe federale germane.

56. Având în vedere că, în temeiul protocolului amintit, Curtea are competența de a interpreta Convenția de la Roma la cererea Bundesarbeitsgericht (Curtea Federală pentru Litigii de Muncă), în opinia noastră, ea este de asemenea competentă să interpreteze convenția pe baza prezentei cereri de decizie preliminară, referitoare la Regulamentul Roma I. În jurisprudența sa, Curtea își rezervă în mod expres dreptul de a extinde obiectul întrebării preliminare pentru a da un răspuns util instanței de trimitere, cu condiția menținerii fondului întrebării preliminare¹⁹. În prezenta cauză, luarea în considerare a interpretării articolului 7 alineatul (1) din Convenția de la Roma nu ar modifica fondul celei de a doua întrebări preliminare, referitoare la articolul 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I, întrucât aceste dispoziții reglementează aceeași materie.

57. Trebuie totuși să se sublinieze înainte de orice că instanța de trimitere – care este conștientă de îndoielile referitoare la domeniul de aplicare *ratione temporis* al Regulamentului Roma I – nu adresează nicio întrebare privind interpretarea Convenției de la Roma. În cazul inaplicabilității Regulamentului Roma I, problema aplicării unor norme străine de aplicare imediată în prezentul litigiu trebuie soluționată, astfel cum arată de altfel aceeași instanță de trimitere, în temeiul dispozițiilor naționale de drept internațional privat.

58. Republica Federală Germania și-a rezervat, conform articolului 22 alineatul (1) litera (a) din Convenția de la Roma, dreptul de a nu aplica articolul 7 alineatul (1). Astfel cum observă în mod întemeiat guvernul german în observațiile scrise, având în vedere rezerva menționată, articolul 7 alineatul (1) din Convenția de la Roma nu poate fi aplicat în procedura principală, aflată pe rolul instanței germane.

18 — Conform articolului 17 din Convenția de la Roma, această convenție se aplică contractelor încheiate după data la care a intrat în vigoare în raport cu statul respectiv, și anume, în ceea ce privește Germania, după 1 aprilie 1991. Din ordonanța de trimitere rezultă că raportul juridic aflat la originea litigiului a luat naștere în anul 1996.

19 — Jurisprudența Curții privind competențele în materie de decizii preliminare exercitate atât în temeiul articolului 267 TFUE, cât și în temeiul protocoalelor la convenție încheiate între statele membre stabilește anumite limite în privința modificării cererii de decizie preliminară. Modificarea unei întrebări preliminare efectuată de Curte din oficiu nu poate determina modificarea fondului său, întrucât aceasta ar aduce atingere dreptului părților interesate de a prezenta observații. A se vedea Hotărârile Phytheron International (C-352/95, EU:C:1997:170, punctul 14) și Leathertex (C-420/97, EU:C:1999:483, punctul 22).

59. Este adevărat, așa cum a arătat Comisia în ședință, că se poate pune întrebarea dacă simplul fapt că Germania a formulat o rezervă în sensul articolului 22 alineatul (1) litera (a) din Convenția de la Roma a exclus posibilitatea continuării practicii instanțelor germane de a permite – în temeiul dispozițiilor naționale de drept internațional privat – luarea în considerare în mod indirect a normelor străine imperative.

60. Răspunsul la această întrebare ar necesita însă interpretarea articolului 22 alineatul (1) litera (a) din această convenție. Aceasta ar însemna, așadar, să se stabilească întinderea rezervei emise în temeiul respectivei dispoziții în ceea ce privește neaplicarea articolului 7 alineatul (1). În opinia noastră, Curtea nu ar trebui să analizeze acest aspect, întrucât extinderea întrebărilor preliminare la interpretarea articolului 22 alineatul (1) litera (a) din Convenția de la Roma ar modifica fondul prezentei cereri de decizie preliminară. Independent de aceasta, ținem să arătăm – anticipând oarecum considerațiile noastre ulterioare – că răspunsul propus de noi la cea de a doua întrebare preliminară poate contribui și la lămurirea îndoielilor semnalate de Comisie.

61. Având în vedere considerațiile ce precedă, apreciem că în prezenta cauză Curtea nu ar trebui să interpreteze articolul 22 alineatul (1) litera (a) din Convenția de la Roma în ceea ce privește excluderea aplicării articolului 7 alineatul (1) din această convenție.

Interpretarea articolului 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I (a doua întrebare preliminară)

Observații introductive

62. A doua întrebare preliminară adresată Curții în prezenta cauză vizează interpretarea articolului 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I. Această dispoziție reglementează problematica aplicării normelor de aplicare imediată care aparțin dreptului unui stat terț. Este vorba, așadar, despre norme care nu sunt nici dispoziții ale legii aplicabile contractului (*lex causae*), nici dispoziții ale legii instanței sesizate în cauză (*lex fori*).

63. Din conținutul trimiterii preliminare se poate deduce că răspunsul la această întrebare va fi relevant pentru instanța de trimitere numai în cazul în care, pe baza criteriilor definite în răspunsul la prima întrebare, această instanță va decide că în procedura principală Regulamentul Roma I este aplicabil *ratione temporis*.

64. Se pare însă că problematica ridicată în această întrebare se înscrie într-un context mai larg și că examinarea sa este utilă și pentru soluționarea cauzei pendinte în fața instanței de trimitere în cadrul legii în vigoare înainte de intrarea în vigoare a acestui regulament.

Noțiunea de norme de aplicare imediată

65. Noțiunea de norme de aplicare imediată este utilizată în doctrina în materie de drept internațional privat și în jurisprudența a numeroase state²⁰. Este vorba despre dispoziții care urmăresc realizarea intereselor specifice ale unui anumit stat și care, având în vedere finalitatea lor, sunt aplicabile oricare ar fi legea care guvernează raportul juridic în discuție. Cu alte cuvinte, aceste dispoziții își stabilesc ele însele domeniul de aplicare, care nu poate fi limitat nici chiar în cazul în care normele privind conflictul de legi indică o altă lege ca fiind aplicabilă unui raport juridic determinat.

20 — În prezentele concluzii, care au fost redactate în limba polonă, utilizăm în principal expresia „przepisy wymuszające swoje zastosowanie” („norme de aplicare imediată”). Această expresie este utilizată uneori alternativ cu expresia „przepisy imperatywne” („norme imperative”). În această din urmă accepțiune, expresia „przepisy imperatywne” nu trebuie însă confundată cu noțiunea de dispoziții de la care nu se poate deroga prin acord [de exemplu articolul 3 alineatul (3) din Regulamentul Roma I].

66. Existența acestui tip de norme rezultă din ingerința crescândă a statului în raporturile de drept privat. Supunerea anumitor raporturi juridice în totalitate unei legi străine a devenit inacceptabilă din punctul de vedere al realizării de către un anumit stat a intereselor sale politice, sociale și economice. Astfel, statele urmăresc să realizeze în cea mai mare măsură posibilă interesele protejate de dispozițiile în discuție, indiferent de dreptul care – potrivit prevederilor privind conflictul de legi – guvernează raportul juridic în discuție. Acest fenomen a fost relevat și descris de juriști deja de la jumătatea secolului trecut²¹.

67. Problematika normelor de aplicare imediată a fost luată în considerare la articolul 7 din Convenția de la Roma, care a fost încheiată între statele membre ale –la acea dată – Comunității Economice Europene. Această dispoziție, foarte inovatoare la acel moment, a configurat percepția în doctrină și în jurisprudența instanțelor cu privire la normele de aplicare imediată, și aceasta nu numai în cadrul statelor europene. Marea majoritate a codificărilor moderne ale dreptului internațional privat din diverse state reglementează, chiar dacă în mod diferit, problematica normelor de aplicare imediată²².

Normele de aplicare imediată și ordinea publică

68. O examinare mai aprofundată a genezei normelor de aplicare imediată relevă o legătură foarte strânsă cu ideea de protecție a ordinii publice. Este suficient, în această privință, să ne referim la constatarea lui Friedrich von Savigny potrivit căreia ordinea publică a unui stat este protejată – independent de excepțiile generale justificate de rațiuni de ordine publică care corectează efectele aplicării unei legi incidente determinate – și de norme specifice „cu caracter strict pozitiv și imperativ” (*Gesetze von streng positiver, zwingender Natur*)²³. Legătura dintre normele de aplicare imediată și ordinea publică reiese din considerentul (37) al Regulamentului Roma I, care enunță: „[c]onsiderațiile de interes public justifică acordarea posibilității instanțelor statelor membre să aplice, în situații excepționale, anumite *excepții justificate de rațiuni de ordine publică* și de anumite *norme de aplicare imediată*” (sublinierea noastră).

69. Deși ambele tipuri de instrumente juridice își au originea în protecția ordinii publice, efectele lor nu sunt totuși identice. Excepția justificată de rațiuni de ordine publică – care își găsește expresia de exemplu la articolul 21 din Regulamentul Roma I – se întemeiază pe ideea excluderii aplicării legii străine în cazul în care ar conduce la încălcarea vădită a ordinii publice a statului instanței. Această excepție urmărește, așadar, eliminarea anumitor efecte – nedorite din punctul de vedere al necesității protecției ordinii publice – ale aplicării legii străine.

70. În schimb, normele de aplicare imediată protejează ordinea publică în mod diferit. Acestea au o incidență directă asupra raportului juridic respectiv. Ele îi configurează conținutul independent de prevederile legii străine care guvernează raportul juridic.

21 — În această privință, este deosebit de relevantă contribuția lui P. Franceskakis, care a folosit expresia „lois d'application immédiate” în „Quelques précisions sur les lois d'application immédiate et leurs rapports avec les règles de conflits de lois”, RCDIP 1966, p. 1 și următoarele.

22 — De exemplu articolul 8 din Legea polonă privind dreptul internațional privat din 2011, articolul 1.11 alineatul (2) din Codul civil lituanian din 2000, articolul 20 din Legea belgiană privind dreptul internațional privat din 2004, articolul 17 din Legea italiană privind dreptul internațional privat din 1995, articolul 7 din cartea 10 din Codul civil olandez din 1992, articolele 3 și 25 din Legea cehă privind dreptul internațional privat din 2012. În ceea ce privește țările din afara Uniunii, trebuie menționate mai întâi articolele 18 și 19 din Legea elvețiană privind dreptul internațional privat din 1987.

23 — A se vedea F. C. von Savigny, *System des heutigen Römischen Rechts. Achter Band*, Berlin, 1849, 36 I 276.

Normele de aplicare imediată în dreptul Uniunii

71. La articolul 9 alineatul (1) din Regulamentul Roma I, legiuitorul Uniunii a definit normele de aplicare imediată ca fiind „norme a căror respectare este privită drept esențială de către o anumită țară pentru salvagardarea intereselor sale publice, precum organizarea politică, socială sau economică, în asemenea măsură încât aceste norme sunt aplicabile oricărei situații care intră în domeniul lor de aplicare, indiferent de legea aplicabilă contractului în temeiul prezentului regulament”. Această definiție se inspiră din formularea utilizată de Curte în Hotărârea pronunțată în cauza Arblade și alții, în care Curtea a examinat dispoziții ale dreptului muncii belgian care potrivit legii belgiene fuseseră calificate drept „lois de police et de sûreté”²⁴.

72. Astfel cum s-a arătat mai sus, normele de aplicare imediată își stabilesc ele însele domeniul de aplicare, indiferent de legea care guvernează raportul juridic în discuție. Trebuie subliniat că, cel mai adesea, domeniul de aplicare al unor asemenea dispoziții nu rezultă direct din conținutul acestora. Cu privire la aplicarea lor decide pentru fiecare caz în parte instanța sesizată cu cauza respectivă. Atunci când decide cu privire la această aplicare, instanța trebuie să examineze *circumstanțele de fapt concrete* și să analizeze cu această ocazie rațiunile și obiectivele pe care le exprimă o anumită normă. Instanța menționată trebuie să răspundă la întrebarea dacă într-adevăr intenția legiuitorului care a adoptat o asemenea normă a fost să îi confere caracter de *normă de aplicare imediată*. Interesele politice, sociale sau economice ale statului care a adoptat respectiva dispoziție justifică efectiv ca această dispoziție să aibă incidență asupra raportului juridic în discuție, chiar dacă normele privind conflictul de legi indică – drept aplicabilă acestui raport juridic – legea unui alt stat?

73. Pentru acest motiv, nu este posibil să se stabilească un catalog al dispozițiilor privilegiate *a priori*. Legiuitorul Uniunii și doctrina juridică pot doar să descrie fenomenul însuși al „normelor de aplicare imediată”, dar decizia de a recunoaște caracterul „de aplicare imediată” unei norme determinate revine instanței sesizate cu o anumită cauză.

74. În opinia noastră, analiza efectuată de instanță are un caracter funcțional. Instanța apreciază dacă într-un context factual concret pronunțarea unei soluții echitabile necesită luarea în considerare a intereselor întemeiate și legitime ale unui stat a cărui lege nu este aplicabilă unui raport juridic determinat. Se poate afirma, așadar, că însăși noțiunea de norme de aplicare imediată *conferă instanței posibilitatea* de a pronunța o soluție echitabilă și care să ia în același timp în considerare necesitatea de a pondera interesele concurente ale statelor vizate.

Originea normelor de aplicare imediată

75. Majoritatea reglementărilor privind conflictul de legi ale diverselor state disting între admisibilitatea și condițiile de aplicare ale normelor de aplicare imediată în funcție de statul care le-a prevăzut.

76. În cazul în care astfel de dispoziții au fost prevăzute de statul a cărui lege guvernează raportul juridic respectiv (*lex causae*), problema admisibilității aplicării lor nu se pune în general. Nu are relevanță în acest sens dacă *lex causae* este identică cu legea instanței sesizate în cauză (*lex fori*). Asemenea dispoziții fac astfel parte din sistemul juridic în temeiul căruia trebuie soluționată cauza.

77. Mai puțin controversată este problema posibilității de a aplica asemenea dispoziții în cazul în care au fost prevăzute de statul instanței sesizate în cauza respectivă (*lex fori*), iar raportul juridic în discuție este guvernat de legea altui stat. Această problemă a fost reglementată, de exemplu, la articolul 7 alineatul (2) din Convenția de la Roma și la articolul 9 alineatul (2) din Regulamentul Roma I. În mod

24 — A se vedea Hotărârea Arblade și alții (C-369/96 și C-376/96, EU:C:1999:575, punctul 30). A se vedea A. Nuyts, „Les lois de police et dispositions impératives dans le Règlement Rome I”, *Revue de droit commercial belge* nr. 6, 2009.

întemeiat se pleacă în acest caz de la prezumția că instanțele unui stat determinat își asumă în mod deosebit responsabilitatea protecției intereselor politice, sociale și economice ale statului respectiv. În plus, aceste instanțe pot determina cu cea mai mare ușurință întinderea intereselor menționate și pot aprecia rațiunile și obiectivele exprimate de dispoziția respectivă.

78. Cea mai importantă controversă este suscitată, evident, de problema care face obiectul celei de a doua întrebări adresate de Bundesarbeitsgericht (Curtea Federală pentru Litigii de Muncă) în prezenta procedură, și anume problema aplicării normelor de aplicare imediată ale unui stat terț. Această problemă – în special după adoptarea articolului 7 alineatul (1) din Convenția de la Roma – a fost tratată în numeroase analize doctrinare în aproape toate statele membre. Avem chiar impresia că interesul doctrinei pentru această chestiune a fost net disproporționat în raport cu importanța sa practică relativ redusă.

79. Articolul 7 alineatul (1) din Convenția de la Roma a reprezentat o dispoziție foarte novatoare la momentul adoptării sale²⁵. Pe de o parte, a constituit o sursă de inspirație pentru mulți legiuitori naționali, și aceasta nu numai în statele membre. Pe de altă parte însă, a fost obiectul unor controverse. S-a susținut printre altele că aplicarea normelor de aplicare imediată ale unui stat terț conducea la conferirea unei libertăți de decizie excesive autorităților însărcinate cu aplicarea legii. S-a arătat că ponderarea intereselor rezultate din dispozițiile *legis causae*, ale *legis fori* și ale legii statului terț este o sarcină foarte complicată, inclusiv pentru motivul că condițiile de aplicare a normelor de aplicare imediată în lumina articolului 7 alineatul (1) din Convenția de la Roma sunt puțin precise. Ca urmare, securitatea tranzacțiilor și principiul previzibilității deciziilor erau compromise. Pentru acest motiv, articolul 22 alineatul (1) litera (a) din Convenția de la Roma a prevăzut posibilitatea statelor părți la această convenție de a exprima rezerve față de aplicarea articolului 7 alineatul (1) din convenția menționată. Au recurs la această rezervă Irlanda, Germania, Lituania, Luxemburg, Portugalia, Slovenia și Regatul Unit.

80. Susținătorii articolului 7 alineatul (1) au invocat în principal faptul că a conferi efect anumitor norme imperative ale unui stat terț înseamnă a oferi posibilitatea pronunțării unei soluții echitabile care să ia în considerare interesele legitime ale altui stat²⁶. Aceasta permite eliminarea eventualelor obstacole în ceea ce privește recunoașterea sau executarea hotărârilor în alt stat. Posibilitatea luării în considerare a normelor de aplicare imediată ale unui stat terț consolidează coerența internațională a deciziilor, deoarece, oricare ar fi statul ale cărui instanțe sunt sesizate, această posibilitate constituie un instrument care permite pronunțarea unor soluții uniforme²⁷. Se limitează în acest mod fenomenul de „forum shopping”. În sfârșit, posibilitatea luării în considerare a normelor de aplicare imediată ale unui stat terț promovează cooperarea și solidaritatea internațională, ceea ce este indispensabil într-o epocă de interdependență între state²⁸.

25 — Cu privire la lucrările pregătitoare ale Convenției de la Roma, a se vedea W. Popiołek, „Konwencja EWG o prawie właściwym dla zobowiązań”, *Państwo i Prawo*, nr. 9/1982, p. 105-115, și B. Fuchs, *Statut kontraktowy a przepisy wymuszające swoje zastosowanie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, 2003, p. 126 și următoarele.

26 — M. Wojewoda, „Mandatory Rules in Private International Law”, *Maastricht Journal of European and Comparative Law* (7) 2000, nr. 2, p. 212.

27 — A. Bonomi, „Le régime des règles impératives et des lois de police dans le Règlement «Rome I» sur la loi applicable aux contrats”, în A. Bonomi, E. Cashin Ritaine (ed.), *Le nouveau règlement européen „Rome I” relatif à la loi applicable aux obligations contractuelles*, Geneva, 2008, p. 235.

28 — A se vedea M. A. Zachariasiewicz, „Przepisy wymuszające swoje zastosowanie”, în *System prawa prywatnego*, volumul 20A, *Prawo prywatne międzynarodowe*, red. M. Pazdan, Varșovia, CH Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN 2014, p. 455.

Normele de aplicare imediată ale unui stat terț în Regulamentul Roma I

– Observații introductive

81. Controversele cu privire la articolul 7 alineatul (1) din Convenția de la Roma s-au reflectat în lucrările pregătitoare ale Regulamentului Roma I²⁹. Prevederea referitoare la posibilitatea de a conferi efect normelor străine de aplicare imediată a fost dezbătută în cadrul Consiliului³⁰. În cele din urmă, s-a decis în favoarea unei formulări a acestei dispoziții care sugerează că posibilitatea de a conferi efect normelor de aplicare imediată ale unui stat terț este limitată în raport cu articolul 7 alineatul (1) din Convenția de la Roma.

82. Principalele limitări privesc două aspecte. În primul rând, este posibil *să se confere efect* normelor țării în care *obligațiile care rezultă din contract trebuie să fie sau au fost executate*. În al doilea rând, o asemenea posibilitate există numai în măsura în care aceste *norme de aplicare imediată antrenează nelegalitatea executării contractului*.

83. Dispozițiile articolului 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I pot suscita și alte dubii de interpretare. Acestea vizează, de exemplu, aspectul referitor la măsura în care dreptul Uniunii poate interzice, limita sau impune aplicarea anumitor norme de aplicare imediată. Astfel, trebuie amintit că, spre deosebire de articolul 7 din Convenția de la Roma, articolul 9 alineatul (1) cuprinde o definiție a normelor de aplicare imediată, ceea ce nu poate rămâne fără consecințe în ceea ce privește competența Curții. În plus, nu este clar care sunt consecințele care decurg din faptul că, referitor la normele de aplicare imediată ale legii forului, articolul 9 alineatul (2) prevede *aplicarea* lor [în versiunea în limba polonă a regulamentului „stosowania”, în versiunea în limba română „aplicarea”], în timp ce, referitor la astfel de norme ale unui stat terț, articolul 9 alineatul (3) prevede *să se confere efect* [în versiunea în limba polonă a regulamentului „przyznać skuteczność”, în versiunea în limba română „aplicarea”]. Având în vedere însă că aceste chestiuni nu fac obiectul prezentei proceduri, nu le vom examina.

84. Îndoiala exprimată de instanța de trimitere în cadrul celei de a doua întrebări vizează în principiu un singur aspect. Este vorba concret despre clarificarea problemei dacă, în cazul în care nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute la articolul 9 alineatul (3), instanța poate lua indirect în considerare normele statului terț, și anume, în speță, normele elene. Instanța de trimitere explică faptul că, în opinia sa, executarea obligațiilor contractuale care fac obiectul litigiului principal nu are loc în Grecia, ci în Germania.

85. Am putea proceda direct la examinarea acestui aspect, dacă răspunsul la întrebarea adresată de instanța de trimitere nu ar necesita o analiză într-un context mai larg.

– Limitarea posibilității de aplicare a normelor de aplicare imediată ale unui stat terț în lumina articolului 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I

86. În observațiile prezentate în prezenta procedură, guvernul german și guvernul Regatului Unit, precum și Comisia propun o interpretare restrictivă a cerințelor care condiționează recurgerea la articolul 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I. În opinia acestora, admisibilitatea luării în considerare a acestui tip de norme ale unui stat terț este în prezent considerabil redusă în raport cu articolul 7 alineatul (1) din Convenția de la Roma. Aceasta privește în principal limitările pe care

29 — Aceste controverse nu au fost în niciun mod confirmate în practica aplicării articolului 7 alineatul (1) în statele care nu au formulat o rezervă în temeiul articolului 22 alineatul (1) din Convenția de la Roma – a se vedea M. A. Zachariasiewicz, „Rozwój nauki prawa prywatnego międzynarodowego”, în *System prawa prywatnego*, volumul 20A, *Prawo prywatne międzynarodowe*, red. M. Pazdan, Varșovia, CH Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN 2014, p. 81.

30 — A se vedea cu privire la acest aspect M. Hellner, „Third Country Overriding Mandatory Rules in the Rome I Regulation: Old Wine in New Bottles?”, *Journal of Private International Law*, 2009, nr. 5 (3), p. 451-454, și M. McParland, *The Rome I Regulation on the Law applicable to contractual obligations*, Oxford University Press, 2015, p. 697-705.

le-am prezentat la punctul 82 din prezentele concluzii. Adoptarea unei asemenea teze presupune că, pe de o parte, admisibilitatea aplicării normelor de aplicare imediată ale statului forului este aproape nelimitată și, pe de altă parte, că luarea în considerare a unor astfel de norme ale unui stat terț ar fi posibilă numai în situații strict definite.

87. În opinia noastră, această soluție nu este conformă nici cu finalitatea Regulamentului Roma I, nici cu funcția pe care ar trebui să o îndeplinească posibilitatea de a lua în considerare normele de aplicare imediată.

88. În primul rând, după cum am arătat mai sus³¹, analiza care precedă decizia cu privire la aspectul dacă într-o procedură determinată trebuie să fie luată în considerare o anumită normă de aplicare imediată are un caracter funcțional. Instanța care adoptă o astfel de decizie examinează rațiunile și obiectivele care stau la baza acestei norme, precum și consecințele pe care le poate avea asupra raportului juridic în discuție. Aceasta în scopul pronunțării unei soluții echitabile, care să țină seama de interesele legitime ale unui alt stat. În numeroase cazuri, poate fi vorba și despre interesele unui alt stat membru. Este dificil să nu se observe că această posibilitate favorizează – în sens larg – încrederea reciprocă între statele membre³². Nu se poate nici exclude posibilitatea ca, în anumite situații, luarea în considerare a normelor de aplicare imediată ale unui stat terț să servească interesele statului instanței sesizate³³. Acest stat poate avea un interes legitim ca normele sale imperative să fie de asemenea luate în considerare de instanțele altor state.

89. În al doilea rând, instituirea unui tratament atât de diferit al normelor de aplicare imediată ale statului forului și ale statului terț favorizează fenomenul de „forum shopping”. În cazul în care reclamantul dispune de posibilitatea de a alege să inițieze o procedură la instanțele a diferite state, el poate decide astfel dacă vor fi sau nu vor fi luate în considerare anumite norme de aplicare imediată. Chiar și în cazul procedurii principale din prezenta cauză, se poate imagina că dacă o procedură referitoare la același litigiu ar fi fost introdusă la instanțele elene acestea ar fi aplicat, fără îndoială, propriile norme de aplicare imediată în temeiul articolului 9 alineatul (2) din Regulamentul Roma I.

90. În al treilea rând, în sfârșit, nu ne conving argumentele potrivit cărora luarea în considerare a normelor de aplicare imediată ale unui stat terț aduce atingere securității tranzacțiilor și generează impredictibilitatea deciziilor. O astfel de critică poate fi formulată la fel de bine în ceea ce privește aplicarea excepțiilor justificate de rațiuni de ordine publică (articolul 21 din Regulamentul Roma I) sau a normelor de aplicare imediată ale statului forului [articolul 9 alineatul (2) din Regulamentul Roma I]. Și în asemenea cazuri ne confruntăm cu o formă de ingerință în domeniul de aplicare al legii aplicabile. Această ingerință este justificată prin necesitatea respectării valorilor fundamentale ale unei anumite ordini juridice sau prin protecția intereselor esențiale ale unui anumit stat. În orice caz și indiferent dacă este vorba despre aplicarea articolului 21, a articolului 9 alineatul (2) sau a articolului 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I, acest gen de ingerință trebuie să aibă un caracter excepțional și trebuie să se întemeieze pe motive de interes public deosebit de importante.

31 — A se vedea punctul 74 din prezentele concluzii.

32 — A se vedea A. Bonomi, E. C. Ritaine, *op. cit.* (nota 27), p. 235.

33 — În acest context, este oportun să se consulte jurisprudența instanțelor engleze (de exemplu hotărârea Foster împotriva Driscoll [1929] 1 KB 470), care se bazează pe premisa că neluarea în considerare a normelor străine de aplicare imediată poate conduce uneori la încălcarea ordinii publice a statului forului întemeiate pe „comity of nations”. A se vedea M. McParland, *op. cit.* (nota 30), p. 711, 715 și 716, și J. Harris, „Mandatory Rules and Public policy under the Rome I Regulation”, în F. Ferrari, S. Leible (ed.), *Rome I Regulation, The Law Applicable to Contractual Obligations in Europe*, Sellier, München, 2009, p. 298 și următoarele.

91. Având în vedere considerațiile ce precedă, apreciem că, la interpretarea articolului 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I, noțiunea „[țara] în care obligațiile care rezultă din contract trebuie să fie sau au fost executate” nu poate fi înțeleasă în mod excesiv de restrictiv³⁴. În primul rând, nu se poate proceda la o interpretare prin analogie cu cea aplicată în cazul articolului 5 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles I, care utilizează de asemenea expresia „locul de executare a obligației”, ca temei al competenței instanței în materie civilă și comercială³⁵. Obiectivele celor două dispoziții sunt complet diferite. În cazul Regulamentului Bruxelles I, este vorba despre determinarea unui loc specific dintr-un stat membru a cărui instanță va avea competență teritorială. Un astfel de loc trebuie să prezinte o legătură suficient de strânsă cu executarea contractului încât – în vederea bunei organizări a procedurii judiciare – să justifice competența teritorială a instanțelor care să constituie în plus o derogare de la competența generală care decurge din articolul 2 din Regulamentul Bruxelles I. Noțiunea de loc de executare a obligației în sensul articolului 5 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles I trebuie să fie interpretată, așadar, în mod restrictiv.

92. Situația este diferită în ceea ce privește interpretarea noțiunii „[țara] în care obligațiile care rezultă din contract trebuie să fie sau au fost executate”, în sensul articolului 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I. În interpretarea acestei dispoziții³⁶, urmărim stabilirea nu a locului specific care determină competența teritorială, ci a *statului* pe teritoriul căruia obligația este sau trebuie să fie executată. Este vorba, așadar, nu numai despre executarea materială (efectivă) de către o parte la contract a unei operațiuni într-un loc geografic determinat, ci și despre legătura cu sfera autorității suverane a unui anumit stat și cu ordinea sa juridică.

93. În plus, nu este vorba numai despre executarea unei obligații care constă în furnizarea unei „prestații caracteristice”³⁷ pentru raportul contractual dat. În scopul definirii condițiilor de aplicare ale articolului 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I, poate fi luată în considerare executarea oricărei obligații care decurge din contract.

94. În plus, nu trebuie să fie vorba exclusiv despre o *obligație* care a fost definită direct de către părți în contract³⁸. Legea căreia îi este supus un anumit contract poate configura sau completa obligațiile părților în mod diferit de ceea ce părțile au convenit direct în contract.

95. Având în vedere considerațiile de mai sus, în opinia noastră, nu este cert că în procedura principală în prezenta cauză locul executării obligației este exclusiv Germania. Dacă suntem în prezența unui raport de muncă în cadrul căruia una dintre părți este statul elen care își îndeplinește – în exercitarea misiunilor sale publice – obligația de furnizare a unor servicii în domeniul educației, finanțate de la bugetul acestui stat, aprecierea potrivit căreia locul executării obligației este și Grecia nu poate fi exclusă *a priori*. Nimic nu se opune ca, în ceea ce privește anumite relații contractuale, locul executării obligațiilor care rezultă din asemenea relații, în sensul articolului 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I, să îl poată constitui mai mult de un singur stat³⁹.

34 — În acest sens, a se vedea M. Schmidt-Kessel, „Article 9”, în F. Ferrari (ed.), *Rome I Regulation*, Sellier, München, 2015, p. 350. Considerăm de asemenea că aceeași interpretare largă trebuie aplicată în ceea ce privește celelalte condiții care decurg din articolul 9 alineatul (3), și anume aceea că astfel de norme se aplică în măsura în care, antrenează „nelegalitatea executării contractului”. A se vedea M. Schmidt-Kessel, *loc. cit.*, J. Harris, *op. cit.* (nota 33), p. 322, și M. Hellner, *op. cit.* (nota 30), p. 461.

35 — A se vedea A. Nuyts, *op. cit.* (nota 24), p. 563-564.

36 — Nu ne îndoiim că interpretarea acestei noțiuni trebuie să aibă caracter autonom – a se vedea J. Harris, *op. cit.* (nota 33), p. 315, și V. Marazopoulou, „Overriding Mandatory Provisions of Article 9 § 3 of the Rome I Regulation”, *Revue Hellénique de Droit International* 2/2011, p. 787.

37 — Articolul 4 din Regulamentul Roma I, care determină legea aplicabilă contractului în absența unei alegeri efectuate de părți în temeiul articolului 3 din acest regulament, se bazează de asemenea pe noțiunea de prestație caracteristică.

38 — M. McParland, *op. cit.* (nota 30), p. 706, și M. Hellner, *op. cit.* (nota 30), p. 466.

39 — În acest sens, a se vedea M. Renner, „Rome I Article 9, Overriding Mandatory Provisions”, în *Rome Regulations*, *op. cit.* (nota 11), p. 258, M. A. Zachariasiewicz, *op. cit.* (nota 28), p. 459, și A. Nuyts, *op. cit.* (nota 24), p. 564.

96. Având în vedere însă că instanța de trimitere a stabilit că singurul loc al executării contractului în discuție este Germania și că nu a adresat direct nicio întrebare privind interpretarea în această privință a articolului 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I, propunem Curții să se refere numai la problematica vizată în cea de a doua întrebare formulată.

– Aplicarea și luarea în considerare pe fond a normelor străine de aplicare imediată

97. Această întrebare se bazează pe premisa că *aplicarea* normelor de aplicare imediată este un lucru, iar *luarea în considerare pe fond a normelor* străine de aplicare imediată („materiell-rechtliche Berücksichtigung ausländischer Eingriffsnormen”) este altceva. Instanța de trimitere se referă în această privință la jurisprudența și doctrina germane, care permit ca normele străine de aplicare imediată – în cadrul aplicării legii germane ca *lex causae* – să fie luate în considerare ca element de fapt⁴⁰. Instanța de trimitere subliniază că, în cauza care face obiectul procedurii principale, ar putea lua în considerare normele elene în temeiul articolului 241 alineatul 2 din BGB (punctul 13)⁴¹.

98. În prezenta procedură, nu este necesar să se analizeze diferitele argumentații doctrinale care justifică admisibilitatea *luării în considerare pe fond* a normelor străine de aplicare imediată. Esențială pare a fi numai o problemă a cărei soluție poate avea relevanță pentru instanța de trimitere.

99. Astfel cum a susținut Comisia în observațiile sale, articolul 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I exclude orice posibilitate de a lua în considerare normele străine de aplicare imediată prin intermediul altor instrumente decât dispoziția menționată. În ceea ce privește articolul 7 alineatul (1) din Convenția de la Roma, Comisia consideră de asemenea că statul care a formulat o rezervă în temeiul articolului 22 alineatul (1) litera (a) din Convenția de la Roma se privează el însuși de temeiul juridic pentru a putea lua în considerare norme străine de aplicare imediată.

100. Adoptarea unei astfel de poziții înseamnă că, după cum a confirmat, de altfel, Comisia în ședință, chiar dacă instanța de trimitere a constatat că în cauză Convenția de la Roma este aplicabilă *ratione temporis*, ea nu s-ar putea prevala de practica de până acum a instanțelor germane care constă în luarea în considerare a normelor străine de aplicare imediată.

101. Este adevărat că diferența practică dintre *aplicarea și luarea în considerare pe fond* a normelor străine de aplicare imediată este aproape imperceptibilă. Diferența reiese numai în raport cu justificarea doctrinală a unei asemenea distincții. În acest sens, putem înțelege preocuparea Comisiei în sensul că posibilitatea luării în considerare pe fond a normelor străine de aplicare imediată poate conduce la eludarea limitelor prevăzute la articolul 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I sau la eludarea rezervei declarate în temeiul articolului 22 alineatul (1) litera (a) din Convenția de la Roma. Totuși, în opinia noastră, interpretarea articolului 9 alineatul (3) propusă de Comisie – potrivit căreia ar fi exclusă orice altă posibilitate de luare în considerare a normelor de aplicare imediată ale unui stat terț – este excesiv de restrictivă.

40 — Posibilitatea de a lua în considerare normele străine de aplicare imediată în cadrul aplicării *legis causae* este menționată și în doctrina polonă – a se vedea W. Popiołek, *Wykonanie zobowiązania umownego a prawo miejsca wykonania: zagadnienia kolizyjnoprawne*, Katowice, 1989, p. 163 și următoarele, M. Mataczyński, *Przepisy wymuszające swoje zastosowanie w prawie prywatnym międzynarodowym*, Zakamycze, 2005, p. 181 și următoarele.

41 — În temeiul Schuldstatuttheorie. Pe această temă, a se vedea J. Harris, *op. cit.* (nota 33), p. 302.

102. În primul rând, considerăm că Regulamentul Roma I – ca reglementare privind conflictul de legi – determină legea aplicabilă unei relații contractuale determinate (*lex causae*). În cazul în care, în cadrul aplicării legii menționate și în temeiul acestei legi, se pune problema luării în considerare a unor norme străine de aplicare imediată, atunci este vorba despre aplicarea exclusivă a *legis causae*. O astfel de luare în considerare a unei norme de aplicare imediată se situează, așadar, în afara domeniului de aplicare al Regulamentului Roma I⁴².

103. Regulamentul Roma I desemnează legea aplicabilă unei relații contractuale și constituie eventual temeiul realizării unei „corecții” a acestei desemnări, de exemplu în temeiul unei excepții justificate de rațiuni de ordine publică sau al instituției normelor de aplicare imediată. Articolul 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I va deveni relevant în cazul în care instanța va dori să ia în considerare norme străine de aplicare imediată independent de conținutul *legis causae*. Cu alte cuvinte, este vorba despre realizarea unei *ingerințe* certe în domeniul de aplicare al *legis causae* prin luarea în considerare a unei norme care aparține unei alte ordini juridice.

104. Nu suntem într-o astfel de situație în cazul în care luarea în considerare a unei norme străine de aplicare imediată este efectuată în cadrul aplicării *legis causae*⁴³.

105. În al doilea rând, adoptarea tezei Comisiei ar însemna că Regulamentul Roma I nu numai că servește la desemnarea legii aplicabile relației contractuale, dar poate interveni și în însăși aplicarea legii desemnate. Cum s-ar putea explica altfel faptul că, potrivit Comisiei, practica anterioară a instanțelor germane care constă în luarea în considerare a conținutului normelor străine de aplicare imediată în cadrul aplicării dispozițiilor germane ar trebui să fie contrară articolului 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I?

106. Orice sistem juridic cuprinde dispoziții care conțin termeni nedefiniți. Poate fi vorba, de exemplu, despre „bune moravuri”, „bună-credință”, „interese legitime ale părților” sau „norme de conviețuire socială”. Acestea vizează să asigure instanțelor o libertate adecvată de decizie. Nu ne îndoim că, în cadrul aplicării unor astfel de dispoziții, se poate ține seama – *ca element de fapt* – de reglementările în vigoare în alte state. Este vorba în special despre reglementările care decurg din necesitatea protecției intereselor justificate în mod obiectiv și care prezintă o legătură corespunzătoare cu relația contractuală în discuție. Nu avem nicio îndoială că în asemenea situații ne confruntăm cu aplicarea legii relevante care guvernează un contract determinat. Cu alte cuvinte, aceasta nu constituie o derogare de la aplicarea *legis causae*.

107. Pentru aceste motive, adoptarea poziției Comisiei ar genera probleme de competență. Regulamentul Roma I a fost adoptat în temeiul tratatului pentru a promova „compatibilitatea normelor [...] în materie de conflict de legi” [fostul articol 65 TCE coroborat cu fostul articol 61 litera (c) TCE]. Acesta nu ar trebui, așadar, să constituie o ingerință în practica aplicării prevederilor legii desemnate ca aplicabilă, în special atunci când este vorba despre dispoziții, în principal de drept privat, care lasă organelor jurisdicționale o anumită marjă discreționară.

108. În al treilea rând și în sfârșit, excluderea posibilității de a lua în considerare norme străine de aplicare imediată în cadrul aplicării *legis causae* ar genera intensificarea fenomenului de „forum shopping”⁴⁴.

42 — A se vedea de asemenea D. Martiny, „Art. 9 Rom I-VO”, în *Münchener Kommentar zum BGB*, CH Beck, 6. Aufl., München, 2015, punctele 114-114b, și O. Remien, „Art. 9 ROM I-VO”, în *BGB Kommentar*, H. Prütting, G. Wegen, G. Weinreich (ed.), 2015, punctul 45. Autorii comentariilor menționate relevă însă existența unei opinii divergente în doctrina germană, potrivit căreia luarea în considerare a conținutului normelor străine intră sub incidența noțiunii „aplicare” în sensul articolului 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I și este, prin urmare, supusă de asemenea limitelor care decurg din această dispoziție.

43 — A se vedea M. Renner, *op. cit.* (nota 39), p. 261, M. Schmidt-Kessel, *op. cit.* (nota 34), p. 353, și V. Marazopoulou, *op. cit.* (nota 36), p. 792.

44 — A se vedea punctul 89 din prezentele concluzii.

109. Rezumând această secțiune a concluziilor, ținem să subliniem că admisibilitatea luării în considerare a normelor străine de aplicare imediată – indiferent dacă este vorba despre *aplicarea* sau despre *luarea în considerare pe fond* a acestora – nu este automată. Instanța sesizată în cauză dispune de o largă libertate de decizie, care trebuie să îi permită pronunțarea unei soluții echitabile care să ia în considerare interesele legitime ale părților, precum și interesele statelor ale căror legi au o incidență asupra respectivului raport juridic.

110. Nu se poate exclude posibilitatea ca în prezenta cauză instanța de trimitere să nu ia în considerare în totalitate dispozițiile elene și să aprecieze ca adecvată numai reducerea parțială a remunerației domnului G. Nikiforidis. Această instanță poate aprecia de asemenea – astfel cum a procedat cea de a doua instanță din prezenta procedură (Landesarbeitsgericht) – că principiile fundamentale ale dreptului muncii german se opun luării în considerare a prevederilor elene.

111. În orice caz, articolul 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I nu limitează domeniul de aplicare material și modalitățile de aplicare ale dreptului german, ca lege aplicabilă contractului de muncă.

Concluzie cu privire la cea de a doua întrebare preliminară

112. În lumina celor prezentate mai sus, propunem Curții să răspundă la cea de a doua întrebare preliminară a instanței naționale în sensul că articolul 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I nu exclude luarea în considerare indirectă pe fond a normelor străine de aplicare imediată în cazul în care legea națională care guvernează contractul permite acest lucru.

Relevanța principiului cooperării loiale [articolul 4 alineatul (3) TUE] în vederea luării în considerare a normelor imperative ale altui stat membru (a treia întrebare preliminară)

113. În trimiterea preliminară, instanța germană arată că Legile nr. 3833/2010 și nr. 3845/2010 vizează executarea obligațiilor Republicii Elene care decurg din dispozițiile Tratatului FUE în domeniul politicii economice, în special obligația de a evita deficitul bugetar excesiv, prevăzută la articolul 126 alineatul (1) TFUE. În contextul crizei financiare din Grecia și al ajutorului acordat de statele membre ale zonei euro, această obligație s-a concretizat prin Decizia 2010/320/UE a Consiliului Uniunii Europene⁴⁵. Decizia menționată prevede că Grecia va adopta o serie de măsuri pentru remedierea deficitului excesiv.

114. Prin urmare, trebuie să se analizeze dacă principiul cooperării loiale dintre statele membre, prevăzut la articolul 4 alineatul (3) TUE, impune să se confere efect legilor elene menționate.

115. Ținem să subliniem că obligația privind cooperarea loială dintre statele membre prevăzută la articolul 4 alineatul (3) TUE constituie, fără îndoială, unul dintre principiile instituționale fundamentale ale dreptului Uniunii.

116. În aplicarea acestui principiu, trebuie să se țină însă seama de domeniul său de aplicare. Principiul menționat se impune autorităților – inclusiv instanțelor – din statele membre numai în măsura în care acestea aplică dreptul Uniunii.

117. Observăm că aplicarea Regulamentului Roma I se limitează la determinarea legii aplicabile unui contract determinat. Soluția pe fondul litigiului nu este pronunțată în temeiul Regulamentului Roma I, ci în temeiul legii aplicabile (*lex causae*).

45 — Decizia Consiliului din 8 iunie 2010 adresată Greciei în vederea consolidării și a aprofundării supravegherii fiscale și de notificare a Greciei să ia măsuri de reducere a deficitului considerate necesare pentru remedierea situației de deficit excesiv (JO 2010, L 145, p. 6).

118. În contextul în discuție, nu are relevanță, în opinia noastră, dacă legea aplicabilă contractului de muncă a fost desemnată de norme ale Uniunii privind conflictul de legi. Cu alte cuvinte, pentru a răspunde la cea de a treia întrebare adresată, nu are relevanță în esență dacă aplicabilitatea legii germane în privința acestui contract rezultă din Regulamentul Roma I sau din prevederile germane privind conflictul de legi care pun în aplicare Convenția de la Roma.

119. Instanța de trimitere este sesizată cu un litigiu referitor la un contract de muncă în privința căruia este aplicabil dreptul german.

120. Trebuie amintit în acest context că dreptul Uniunii face parte integrantă din ordinile juridice ale statelor membre. Prin urmare, în cazul în care o instanță a unui stat membru statuează cu privire la un litigiu, normele de aplicare imediată care își au originea în dreptul Uniunii vor fi aplicate în temeiul articolului 9 alineatul (2) din Regulamentul Roma I⁴⁶. Astfel, aceste dispoziții țin de sistemul juridic aplicabil la locul în care își are sediul instanța sesizată (*lex fori*)⁴⁷.

121. Chestiunea luării în considerare a Legilor elene nr. 3833/2010 și nr. 3845/2010 este un element esențial care indică o eventuală legătură a procedurii principale cu aplicarea dreptului Uniunii.

122. În primul rând, ținem să subliniem că Decizia 2010/320 – pentru a cărei punere în aplicare au fost adoptate cele două legi elene – este adresată Greciei, iar nu Germaniei. În consecință, aceasta nu poate, nici chiar în lumina articolului 4 alineatul (3) TUE, să impună unei instanțe germane să refuze aplicarea legii germane aplicabile raportului de muncă ce face obiectul litigiului.

123. În al doilea rând, astfel cum în mod întemeiat arată Comisia, obligația de reducere a remunerației persoanelor angajate în sectorul public, cu excepția unor prime și indemnizații⁴⁸, nu rezultă direct din dispozițiile Deciziei 2010/320.

124. În al treilea rând, astfel cum reiese din conținutul deciziei preliminare, dispozițiile germane de dreptul muncii nu se opun reducerii remunerațiilor lucrătorilor angajați în instituții publice elene din Germania, ci impun numai respectarea de către angajator a anumitor condiții referitoare la actul adițional de modificare a contractului de muncă sau la rezilierea-modificare a acestuia.

125. Prin urmare, considerăm că din principiul cooperării loiale – prevăzut la articolul 4 alineatul (3) TUE – nu se poate deduce obligația de a conferi efect dispozițiilor altui stat membru, chiar dacă acestea vizează îndeplinirea de către acest stat a obligațiilor față de Uniune. Aceasta este situația atât în cazul în care instanța are în vedere luarea în considerare a unor asemenea dispoziții ca element de fapt în cadrul aplicării *legis causae*, cât și în cazul în care instanța aplică articolul 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I.

126. Trebuie observat însă că articolul 9 alineatul (3) *in fine* din Regulamentul Roma I prevede în mod expres că, pentru a decide dacă aceste dispoziții să fie puse în aplicare, se ține cont de natura și de obiectul acestora, precum și de consecințele aplicării sau neaplicării lor. Aceasta înseamnă, în opinia noastră, că, pentru a decide eventual să confere efect unor astfel de dispoziții în temeiul articolului 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I, instanța ar trebui să țină seama de faptul că dispozițiile menționate au fost adoptate de un alt stat membru în scopul îndeplinirii obligațiilor sale care decurg din statutul de membru al Uniunii. Această circumstanță nu este însă decisivă pentru soluția finală care va fi pronunțată în această privință de instanța în fața căreia se desfășoară procedura.

46 — M. Schmidt-Kessel, *op. cit.* (nota 34), p. 329, și S. Sánchez Lorenzo, „Choice of Law and Overriding Mandatory Rules in International Contracts after Rome I”, *Yearbook of Private International Law*, vol. 12, 2010, p. 78.

47 — În Regulamentul Roma I este cuprinsă, în plus, o dispoziție care urmărește să asigure aplicarea dreptului Uniunii în cazul în care a fost aleasă legea unui stat terț [articolul 3 alineatul (4)].

48 — Articolul 2 litera (f) prevede că Grecia va reduce, înainte de sfârșitul lunii iunie a anului 2010, primele și indemnizațiile de Paște, pentru vară și de Crăciun acordate funcționarilor publici.

Concluzie

127. Având în vedere considerațiile de mai sus, propunem Curții să răspundă după cum urmează la întrebările preliminare adresate Bundesarbeitsgericht:

- „1) Momentul încheierii contractului, în sensul articolului 28 din Regulamentul (CE) nr. 593/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 iunie 2008 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale (Roma I), trebuie determinat conform legii care ar fi aplicabilă contractului respectiv dacă ar fi aplicabil regulamentul menționat.
- 2) Articolul 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I nu exclude luarea în considerare indirectă a conținutului normelor de aplicare imediată ale unui stat terț, în cazul în care legea națională care guvernează contractul permite acest lucru.
- 3) În lumina obligației de cooperare loială prevăzute la articolul 4 alineatul (3) TUE, atunci când decide eventual să confere efect unor norme străine de aplicare imediată în temeiul articolului 9 alineatul (3) din Regulamentul Roma I, instanța unui stat membru trebuie să țină seama de faptul că aceste dispoziții au fost adoptate de un alt stat membru în scopul îndeplinirii obligațiilor sale care decurg din statutul de membru al Uniunii. Această circumstanță nu este însă decisivă pentru soluția finală care va fi pronunțată în această privință de instanța în fața căreia se desfășoară procedura.”